

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Zielonej Górze

LZG.410.002.02.2022

Pan Wiesław Zajdel
Powiatowy Lekarz Weterynarii
w Międzyrzeczu
ul. Zakaszewskiego 2
66-300 Międzyrzecz

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/22/088, Zwalczenie i przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń.

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Międzyrzeczu, ul. Czesława Zakaszewskiego 2, 66-300 Międzyrzecz (dalej: <i>PIW</i> bądź <i>Inspektorat</i>).
Kierownik jednostki kontrolowanej	W okresie objętym kontrolą, tj. od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2021 r. funkcję Powiatowego Lekarza Weterynarii w Międzyrzeczu (dalej jako: <i>PLW</i>) pełniły: do 30 czerwca 2020 r. oraz od 2 lipca 2020 r. do 28 lutego 2022 r. – Małgorzata Matysek, 1 lipca 2020 r. – Edyta Siwicka. Od 7 marca 2022 r. do dnia zakończenia czynności kontrolnych funkcję <i>PLW</i> pełnił Wiesław Zajdel.
Zakres przedmiotowy kontroli	Działania organów Inspekcji Weterynaryjnej, dotyczące zwalczania i przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń w populacji dzika oraz przenikaniu i rozprzestrzenianiu się tej choroby w stadach świń.
Okres objęty kontrolą	Lata 2019-2021, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed i po tym okresie.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ¹ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Zielonej Górze
Kontrolerzy	1. Norbert Serafin, doradca ekonomiczny, upoważnienie do kontroli nr LZG/8/2022 z 12 stycznia 2022 r. 2. Andrzej Misa, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LZG/7/2022 z 12 stycznia 2022 r.

(akta kontroli str. 1-3)

II. Ocena ogólna² kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Powiatowy Lekarz Weterynarii w Międzyrzeczu rzetelnie prowadził dochodzenia epizootyczne, podejmując czynności mające na celu zebranie i udokumentowanie wszelkich danych dotyczących poszczególnych przypadków oraz wysyłając każdorazowo próbki do badań laboratoryjnych w celu określenia genotypu wirusa choroby. *PLW* informował również właściwe organy i podmioty o kolejnych przypadkach afrykańskiego pomoru świń (dalej: *ASF*) u dzików, stwierdzonych na terenie powiatu międzyrzeckiego, przy czym w części przypadków odnotowano opóźnienia w informowaniu Lubuskiego Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii oraz sąsiednich powiatowych lekarzy weterynarii.

Inspektorat efektywnie współpracował z organami administracji rządowej, jednostkami samorządu terytorialnego, innymi podmiotami i służbami w zakresie zwalczania oraz przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się *ASF*.

W celu zapobiegania szerzeniu się choroby prowadzono kontrole w zakresie przestrzegania zasad bioasekuracji w gospodarstwach utrzymujących świnie. Jednak

¹ Dz. U. z 2022 r. poz. 623 (dalej: *ustawa o NIK*).

² Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

w latach 2020-2021, przede wszystkim z powodu braków kadrowych, zaangażowania pracowników Inspektoratu w zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt (np. ognisk grypy ptaków czy afrykańskiego pomoru świń) na terenie innych powiatów województwa lubuskiego oraz pandemii wirusa SARS-CoV-2, kontrolą bioasekuracji nie objęto jednego gospodarstwa utrzymującego świnie, a także nie przeprowadzono siedmiu dodatkowych kontroli bioasekuracji, w których wcześniej stwierdzono uchybienia. Między innymi z tych samych przyczyn w 30 spośród 60 objętych analizą kontroli bioasekuracji gospodarstw utrzymujących świnie, w trakcie których stwierdzono uchybienia, nie wydano decyzji administracyjnych w sytuacjach wskazanych w obowiązujących przepisach.

Ponadto w toku kontroli stwierdzono nieprawidłowość polegającą na zaciąganiu zobowiązań w latach 2020-2021, pomimo braku zabezpieczenia odpowiednich środków w planie finansowym PIW.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego kontrolowanej działalności

Opis stanu faktycznego

1. W latach 2019-2021 w powiecie międzyrzeckim odnotowano łącznie 124 przypadki³ afrykańskiego pomoru świń u dzików. Pierwszy z nich (w okolicach miejscowości Pniewo, obwód łowiecki 82) został potwierdzony wynikami badań laboratoryjnych z 17 listopada 2020 r.

Ponadto w powiecie międzyrzeckim za skażone afrykańskim pomorem świń (ognisko choroby) uznano jedno gospodarstwo, w którym utrzymywane były świnie, w wyniku czego PLW nakazał⁴ zabicie świń utrzymywanych w tym gospodarstwie.

W związku ze stwierdzeniem przypadków ASF w populacji dzika na obszarze przekraczającym obszar jednego powiatu, w dniu 15 listopada 2019 r. Wojewoda Lubuski wydał rozporządzenie w sprawie zwalczania afrykańskiego pomoru świń na terenie województwa lubuskiego⁵. Pierwotnie ww. rozporządzenie obejmowało powiaty wschowski i nowosolski. Wraz z rozwojem epizootii rozporządzeniem tym Wojewoda obejmował kolejne powiaty województwa lubuskiego, by zmianą z 20 listopada 2020 r. objąć również część powiatu międzyrzeckiego, określając obszar skażony i wprowadzając na nim nakazy i zakazy, o których mowa w art. 46 ust. 3 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt⁶ (dalej jako: *uozz*) oraz w § 18 ust. 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 maja 2015 r. w sprawie zwalczania afrykańskiego pomoru świń⁷ (dalej jako: *rozporządzenie w sprawie zwalczania ASF*).

Badanie postępowań dotyczących dzików padłych oraz odstrzelonych, u których stwierdzono ASF, wykazało, że PLW:

- ✓ każdorazowo przeprowadzał dochodzenie epizootyczne;
- ✓ przeprowadzał badanie kliniczne zwierząt;
- ✓ pobierał i wysyłał próbki do badań laboratoryjnych do Państwowego Instytutu Weterynaryjnego Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach (dalej *PIW PIB w Puławach*) lub Zakładu Pryszczycy PIW PIB w Zduńskiej Woli), stosownie do § 18 ust. 4 pkt 3 rozporządzenia w sprawie zwalczania ASF;

³ Ww. 124 przypadki ASF obejmowały 125 zakażonych dzików, z czego jeden przypadek (jeden dzik) w 2020 r. i 123 przypadki (124 dziki) w 2021 r.; w 2019 r. nie odnotowano żadnego przypadku ASF u dzików w powiecie międzyrzeckim.

⁴ Decyzja Powiatowego Lekarza Weterynarii w Międzyrzeczu Nr 01/2021 z 17 sierpnia 2021 r.

⁵ Dz. Urz. Województwa Lubuskiego z 15 listopada 2019 r. poz. 2998.

⁶ Dz. U. z 2020 r. poz. 1421.

⁷ Dz. U. poz. 754.

- ✓ powiadamiał o tym fakcie leśników, myśliwych i posiadaczy świń (pismami adresowanymi do nadleśnictw Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe i kół łowieckich Polskiego Związku Łowieckiego, działających na terenie powiatu międzyrzeczkiego, oraz do hodowców trzody chlewnej – za pośrednictwem jednostek samorządu terytorialnego i parafii, kolportując ulotki, zamieszczając informacje na stronie internetowej Inspektoratu, a także za pośrednictwem nadleśnictw lub Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (dalej: *ARiMR* bądź *Agencja*), stosownie do § 18 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie zwalczania ASF;
- ✓ podejmował czynności mające na celu zebranie i udokumentowanie wszelkich danych epizootycznych dotyczących danego przypadku, tj. pozyskiwał informacje od osób, które znalazły lub upolowały dzika;
- ✓ prowadził i na bieżąco aktualizował dokumentację epizootyczną, zawierającą dane, o których mowa w § 18 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia w sprawie zwalczania ASF.

(akta kontroli str. 4-10, 108-114)

2. Stosownie do art. 42 ust. 8 uozz, powiatowy lekarz weterynarii natychmiast informuje wojewódzkiego lekarza weterynarii, w tym w formie elektronicznej, o podejrzeniu lub wystąpieniu choroby zakaźnej zwierząt oraz o czynnościach podjętych w celu wykrycia lub wykluczenia tej choroby.

Jak wynika z badania wszystkich 124 przypadków stwierdzenia ASF u dzików w latach objętych kontrolą, PLW każdorazowo informował, w tym w formie elektronicznej, Lubuskiego Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii w Zielonej Górze (dalej jako: *LWLW*) o wystąpieniu choroby, przy czym w 99 przypadkach informacja ta została przekazana natychmiast, tj. w czasie nieprzekraczającym trzech dni od otrzymania potwierdzenia wystąpienia wirusa ASF w badanych próbkach⁸.

(akta kontroli str. 11-17)

3. Stosownie do art. 51 ust. 5 pkt 1 lit. a uozz, powiatowy lekarz weterynarii przekazuje niezwłocznie sąsiednim powiatowym lekarzom weterynarii informację o podejrzeniu lub stwierdzeniu wystąpienia choroby zakaźnej zwierząt podlegającej obowiązkowi zwalczania.

Jak wynika z badania wszystkich 124 przypadków stwierdzenia ASF u dzików w latach objętych kontrolą, PLW każdorazowo, po otrzymaniu potwierdzenia ASF w badanych próbkach, przekazywał sąsiednim powiatowym lekarzom weterynarii⁹ informacje o stwierdzeniu wystąpienia ASF u dzika, tj. choroby wymienionej w pkt 12 załącznika nr 2 do uozz, przy czym w 99 przypadkach stwierdzenia ASF u dzików PLW informował sąsiednich powiatowych lekarzy weterynarii niezwłocznie, tj. w czasie nieprzekraczającym trzech dni od otrzymania potwierdzenia wystąpienia wirusa ASF w badanych próbkach.

(akta kontroli str. 11-17)

Ponadto o poszczególnych przypadkach wystąpienia ASF u dzików informowano również m.in. Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Międzyrzeczu, urzędy gmin oraz nadleśnictwa z terenu powiatu, koła łowieckie, zarządy okręgowe Polskiego Związku Łowieckiego w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp., Komendę Powiatową Policji w Międzyrzeczu, Komendę Powiatową Państwowej Straży

⁸ Na potrzeby kontroli przyjęto, że przekazanie informacji natychmiast (art. 42 ust. 8 uozz) lub niezwłocznie (art. 51 ust. 5 pkt 1 lit. a uozz) następuje wówczas, gdy od otrzymania potwierdzenia wystąpienia wirusa ASF w badanej próbce do powiadomienia innego organu o tym fakcie mijają nie więcej niż trzy doby.

⁹ Tj. PLW w Słubicach z/s w Ośnie Lubuskim, Sulęcinie, Świebodzinie, Zielonej Górze oraz Żarach z/s w Lubsku.

Pożarnej w Międzyrzeczu oraz wszystkich urzędowych lekarzy weterynarii w powiecie.

(akta kontroli str. 13-16)

4. W okresie objętym kontrolą PLW nie wydawał rozporządzenia, o którym stanowi art. 45 ust. 1 uozz, tj. określającego obszar skażony, nakładającego zakazy i nakazy w związku z zagrożeniem wystąpienia lub wystąpieniem ASF u dzików na obszarze powiatu, z wyjątkiem nakazu odstrzału sanitarnego zwierząt na określonym obszarze, w tym nakazu dzierżawcom lub zarządcom obwodów łowieckich odstrzału sanitarnego zwierząt wolno żyjących (o czym mowa w pkt. 5 niniejszego wystąpienia pokontrolnego).

W związku z wystąpieniem ASF na terenie województwa lubuskiego, Wojewoda Lubuski w dniu 15 listopada 2019 r. wydał rozporządzenie w sprawie zwalczania afrykańskiego pomoru świń u dzików. Po stwierdzeniu ASF u dzika w powiecie międzyrzeckim Wojewoda dokonał w dniu 20 listopada 2020 r. zmiany¹⁰ ww. rozporządzenia, określając obszar skażony w części gminy Międzyrzecz¹¹, wprowadzając odpowiednie nakazy i zakazy.

(akta kontroli str. 18-27)

5. W okresie objętym kontrolą PLW wydał dwa rozporządzenia w sprawie odstrzału sanitarnego na terenie powiatu międzyrzeckiego: z dnia 29 marca 2019 r. oraz z dnia 30 lipca 2019 r.¹² W pierwszym z ww. rozporządzeń dzierżawcom lub zarządcom obwodów łowieckich nakazano odstrzał sanitarny 40 sztuk dzików w terminie do dnia 25 czerwca 2019 r. oraz niezwłoczne zgłaszanie PLW każdego przypadku padnięcia dzika oraz zagospodarowanie tusz odstrzelonych dzików przez ich utylizację lub przeznaczenie do produkcji mięsa na użytek własny myśliwego. Natomiast drugim rozporządzeniem, nakazano dzierżawcom lub zarządcom obwodów łowieckich odstrzał sanitarny 153 sztuk dzików w terminie do dnia 15 grudnia 2019 r. Nakazane limity zostały wykonane odpowiednio w 92,5% oraz w 100%.

Podstawą do określenia limitów dzików do odstrzału stanowiły uzgodnienia z Łowczym Okręgowym PZŁ w Gorzowie Wlkp., łowczymi kół łowieckich dzierżawiących obwody łowieckie w powiecie międzyrzeckim oraz z nadleśnictwami właściwymi miejscowo dla powiatu międzyrzeckiego.

Od 20 grudnia 2019 r., w związku z rozprzestrzenieniem się ASF, rozporządzenia w sprawie odstrzału sanitarnego na terenie województwa lubuskiego wydawał Wojewoda Lubuski.

(akta kontroli str. 11-23)

6. W okresie objętym kontrolą PLW nie wydawał zakazu odłowu zwierząt łownych, polowań na zwierzęta łowne, polowań indywidualnych na zwierzęta łowne, polowań zbiorowych na zwierzęta łowne bez udziału psów lub z udziałem psów lub polowań zbiorowych na zwierzęta łowne bez naganki lub z naganką.

Według stanu na koniec 2021 r. na terenie właściwości PLW znajdowało się łącznie dziesięć miejsc umożliwiających przechowywanie tusz dzików, w których

¹⁰ Dz. Urz. Województwa Lubuskiego z 20 listopada 2020 r. poz. 2673.

¹¹ Od wschodu wzdłuż drogi ekspresowej S3 począwszy od granicy administracyjnej z gminą Świebodzin, następnie za węzłem Międzyrzecz - Południe na północny zachód wzdłuż granicy lasu do drogi wojewódzkiej nr 137, następnie w kierunku zachodnim wzdłuż tej drogi do skrzyżowania z drogą powiatową nr 1246F na wlocie do miejscowości Pieski, nie obejmując tej miejscowości, następnie na południe wzdłuż drogi powiatowej nr 1246F do granicy administracyjnej z powiatem sulęcińskim, następnie wzdłuż południowej granicy administracyjnej gminy Międzyrzecz do punktu wyjściowego w powiecie międzyrzeckim.

¹² Rozporządzenie Nr 01/2019 oraz rozporządzenie Nr 02/2019, zmienione następnie rozporządzeniami Nr 03/2019 z dnia 5 sierpnia 2019 r. oraz Nr 04/2019 z dnia 25 października 2019 r.

zlokalizowanych było 21 chłodni kontenerowych. Właścicielem dziesięciu chłodni był Inspektorat, a jedenastu pozostałych – poszczególne nadleśnictwa oraz koła łowieckie działające na terenie powiatu międzyrzeckiego.

W powiecie międzyrzeckim na koniec 2019 r. dysponowano trzema chłodniami, natomiast na koniec 2020 r. – 14 chłodniami.

Z poszczególnymi nadleśnictwami oraz kołami łowieckimi zawierano umowy użyczenia, których celem było zapewnienie przez użyczającego (tj. PIW) warunków umożliwiających dostarczenie i przechowywanie przez koła łowieckie odstrzelonych dzików na czas prowadzenia badań laboratoryjnych w kierunku wykrycia wirusa ASF. Biorący w użyczenie zobowiązywali się m.in. do utrzymywania chłodni we właściwym stanie technicznym oraz w stanie gotowości do przyjęcia i przechowywania odstrzelonych dzików, zapewnienie stałej obsługi chłodni – zgodnie z obowiązującymi wskazaniem producenta, przyjmowanie od kół łowieckich i przechowywanie odstrzelonych dzików na czas przeprowadzenia badań laboratoryjnych w kierunku ASF oraz prowadzenia rejestru przyjętych do chłodni tusz odstrzelonych dzików zgodnie z uzgodnionym wzorem. Umowy zawierano na czas nieokreślony.

(akta kontroli str. 28-35)

Jak wynika z przechowywanej w PIW dokumentacji, w odniesieniu do 10 dzików odstrzelonych sanitarnie oraz padłych w okresie od października 2020 r. do lipca 2021 r.:

- w każdym przypadku pobrano próbki do badań laboratoryjnych w kierunku afrykańskiego pomoru świń (w przypadku dzików odstrzelonych pobierano próby z krwi, natomiast w przypadku dzików padłych – próby z organów, tj. z wycinka kości piszczelowej, przedramieniowej, łokciowej), zgodnie z § 18 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 maja 2015 r. w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem afrykańskiego pomoru świń¹³;
- każdy odstrzelony dzik był dostarczany wraz ze wszystkimi częściami ciała, w tym narządami wewnętrznymi, do położonego na tym samym obszarze punktu przetrzymywania tusz;
- tusze, patrochy i narogi dzików odstrzelonych na obszarze zagrożenia, obszarze objętym ograniczeniami bądź obszarze ochronnym były w każdym przypadku znakowane specjalnym znakiem weterynaryjnym, zgodnie z § 16 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 1 pkt 2 ww. rozporządzenia.

(akta kontroli str. 36)

7. PLW na bieżąco weryfikował liczbę pozyskanych lub odstrzelonych dzików z liczbą tusz dzików znajdujących się w punktach skupu dziczyzny i innych miejscach ich czasowego przetrzymywania.

W powiecie międzyrzeckim PLW przeprowadzał dwu- lub trzykrotnie w tygodniu (w zależności od zgłoszeń wpływających od osób prowadzących punkty przetrzymywania tusz) weryfikację liczby tusz dzików po ich umieszczeniu w chłodniach, tj. po otrzymaniu od myśliwego dokumentu dochodzenia epizootycznego w zakresie danych dotyczących odstrzelonego dzika w obszarze obostrzeń, zawierającego w szczególności numer obwodu łowieckiego, numer znacznika, dane dotyczące obszaru, na którym odstrzelono dzika, datę odstrzału oraz dane osoby, która odstrzeliła dzika. W trakcie ww. czynności ustalano m.in. liczbę tusz dzików znajdujących się w chłodni, liczbę narogów i patrochów, oznakowanie tusz dzików, zapewnienie warunków chłodniczych, stan mat dezynfekcyjnych, liczbę tusz właściwą dla pojemności chłodni, poprawność prowadzonej dokumentacji (np. rejestr

¹³ Dz. U. z 2018 r. poz. 290, ze zm. (uchylone z dniem 31 sierpnia 2021 r.).

przyjętych tusz dzików, wykonanych dezynfekcji, poprawności przekazania patrochów i narogów z poprzedniej partii).

Chłodnie – po weryfikacji i uzyskaniu zgodności danych – były plombowane przez pracownika PIW w Międzyrzeczu.

Ponadto przeprowadzono okresowe kontrole spełniania zasad bioasekuracji przez dzierżawcę/zarządcę obwodu łowieckiego w punktach przetrzymywania tusz (pracownik PIW w Międzyrzeczu przeprowadzał ww. kontrole wraz z przedstawicielem Polskiego Związku Łowieckiego).

Bieżąca konfrontacja liczby dzików zgłaszanych jako odstrzelone przez dzierżawcę/zarządcę obwodu łowieckiego do rozliczenia w PIW z rzeczywistą liczbą tusz tych zwierząt znajdujących się w punktach przetrzymywania tusz i zbadanych w kierunku ASF odbywała się w drodze porównywania dokumentów, tj. rachunków/faktur za realizację odstrzału z dokumentacją dochodzenia epizootycznego sporządzaną każdorazowo dla pozyskanego lub odstrzelonego dzika, sprawozdaniem z badań laboratoryjnych w kierunku ASF i włośnia oraz prowadzonym przez PLW w formie elektronicznej i papierowej rejestrze dzików odstrzelonych, zaplombowanych i zbadanych w kierunku ASF.

(akta kontroli str. 37-56)

8. W okresie objętym kontrolą na zwalczanie i przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się ASF w powiecie międzyrzeckim wydatkowano łącznie 4 265 007,28 zł:

- ✓ w 2019 r. – 142 158,86 zł, przy czym największy udział w ww. wydatkach stanowiły koszty polowania i odstrzału sanitarnego dzików (123 150,00 zł), koszty badania próbek PCR – dziki (9 898,00 zł) oraz badanie kliniczne stad oraz kontrole bioasekuracji (8 420,86 zł);
- ✓ w 2020 r. – 2 208 058,77 zł, przy czym największy udział w ww. wydatkach stanowiły koszty polowania i odstrzału sanitarnego dzików (1 818 450,00 zł), zakup ośmiu chłodni kontenerowych (201 474,00 zł), koszty badania próbek PCR i ELISA – dziki (66 645,00 zł) oraz badanie kliniczne stad oraz kontrole bioasekuracji (76 729,49 zł);
- ✓ w 2021 r. – 1 914 789,65 zł, przy czym największy udział w ww. wydatkach stanowiły koszty polowania i odstrzału sanitarnego dzików (936 250,00 zł), koszty badania próbek PCR – świnie (294 480,00 zł) i koszty badania próbek PCR i ELISA – dziki (225 104,00 zł) oraz badanie kliniczne oraz kontrole bioasekuracji (322 450,93 zł).

(akta kontroli str. 57-64)

W poszczególnych latach plan wydatków PIW, między innymi w związku z walką z ASF, był kilkakrotnie zwiększany środkami pochodzącymi z rezerw celowych budżetu państwa:

- ✓ w 2019 r. – łącznie o 125 000,00 zł (wydatki na ASF wyniosły 102 808,51 zł);
- ✓ w 2020 r. – łącznie o 2 278 301,00 zł, w tym w rozdz. 01022 (*Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe pozostałości chemicznych i biologicznych w tkankach zwierząt i produktach pochodzenia zwierzęcego*) – o 2 124 701,00 zł oraz w rozdz. 01034 (*Powiatowe inspektoraty weterynarii*) – o 153 600,00 zł (wydatki na ASF wyniosły 1 990 599,74 zł);
- ✓ w 2021 r. – łącznie o 5 412 521,00 zł (wydatki na ASF wyniosły 1 991 021,59 zł, w tym na ognisko ASF – 102 646,60 zł)¹⁴.

¹⁴ W 2019 r. oraz w 2021 r. wszystkie wydatki Inspektoratu na ASF były ujmowane w rozdz. 01022.

9. Stosownie do art. 54 ust. 1 uozz, powiatowi lekarze weterynarii, w zakresie swojej właściwości, przygotowują i aktualizują plany gotowości zwalczania poszczególnych chorób zakaźnych zwierząt.

W PIW funkcjonował plan gotowości zwalczania afrykańskiego pomoru świń zatwierdzony przez LWLW w Zielonej Górze¹⁵. Plan gotowości zawierał elementy, o których stanowi art. 54 ust. 2 uozz. Treść planu ograniczała się do zwalczania choroby u trzody chlewnej, nie przewidywano w nim wystąpienia ASF u dzików.

W odniesieniu do przydatności planu gotowości w zwalczaniu ASF u dzika, PLW M. Matysek wyjaśniła między innymi: *Plan gotowości zwalczania ASF jest mocno rozbudowanym zbiorem i głównie dotyczy zwalczania ASF u świń. Obszerność tego aktu, brak ujęcia wymaganych działań w układzie prostym, schematycznym powoduje, że jest on nieprzydatny Powiatowemu Lekarzowi Weterynarii ani pracownikom PIWów. Nie ułatwia PLW oraz pracownikom PIW pracy przy zwalczaniu ASF, osoby nie mające doświadczenia praktycznego i zawodowego nie są w stanie podjąć działań wg planu gotowości, ponieważ nie są w stanie zapoznać się z nim przy ogromie pracy bieżącej, konieczności podejmowania działań natychmiast. Nawet doświadczony pracownik nie jest w stanie zapamiętać informacji podanych w tym planie. Dodatkowo utrudnia działania PLW fakt, że pomimo jego nieprzydatności nie są wycofane. PLW otrzymują wiele wytycznych, procedur z GIW, WIW i łączenie ich z planami gotowości jest bardzo pracochłonne i wikła wybory co do postępowania PLW zamiast je ułatwiać.*

Ponadto PLW wskazała, że w planie założono rozbudowane kadry w powiatowych inspektoratach weterynarii, co jest niezgodne z aktualną sytuacją w Inspekcji Weterynaryjnej, borykającej się wciąż ze spadkiem zatrudnienia, a w szczególności lekarzy weterynarii. W zakresie zwalczania ASF u dzików w planie nie ma wskazanych żadnych praktycznych rozwiązań, czy zasad postępowania. Zdaniem PLW, sam fakt, że te plany nie zostały nadal wycofane, utrudnia zwalczanie epizootii.

(akta kontroli str. 80-89)

10. Jak wynika z *programów mających na celu wczesne wykrycie zakażeń wirusem wywołującym afrykański pomór świń i poszerzenie wiedzy na temat tej choroby oraz jej zwalczanie*, które obowiązywały w 2020 i 2021 r.¹⁶, zwanych dalej *programami*, w gospodarstwach, w których są utrzymywane świny, powiatowy lekarz weterynarii w obszarach objętych ograniczeniami przeprowadza, przynajmniej raz w roku, kontrolę stanu zdrowia świń wraz z wywiadem lekarsko-weterynaryjnym oraz badanie kliniczne świń z pomiarem wewnętrznej ciepłoty ciała, zgodnie z rozdziałem 4 lit. A załącznika do decyzji 2003/422/WE, oraz kontrolę przestrzegania nakazów i zakazów, o których mowa odpowiednio w § 1, § 1a i § 2 cytowanego wyżej rozporządzenia w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem afrykańskiego pomoru świń, oraz obowiązku, o którym mowa w § 18 ust. 2 tego rozporządzenia.

W przypadku stwierdzenia niewykonania nakazów i zakazów, o których mowa odpowiednio w § 1 ust. 1 pkt 1 i 3–6 oraz § 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie środków podejmowanych w związku z wystąpieniem afrykańskiego pomoru świń, oraz niespełnienia obowiązku, o którym mowa w § 18 ust. 2 ww. rozporządzenia,

¹⁵ Plany te w swej zasadniczej części są przygotowywane w Głównym Inspektoracie Weterynarii, gdzie opracowywany jest plan wzorcowy; autorstwa PIW są tylko nieliczne fragmenty.

¹⁶ Programy zostały wprowadzone rozporządzeniami Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na rok 2020 (Dz. U. poz. 209, utraciło moc z dniem 31 grudnia 2020 r.) oraz na rok 2021 (Dz. U. poz. 236, utraciło moc z dniem 31 grudnia 2021 r.).

powiatowy lekarz weterynarii przeprowadza dodatkową kontrolę przestrzegania tych nakazów i zakazów, kontrolę stanu zdrowia świń wraz z wywiadem lekarsko-weterynaryjnym oraz badanie kliniczne świń z pomiarem wewnętrznej ciepłoty ciała.

Część powiatu międzyrzeckiego (gminy Międzyrzecz, Trzciel i Pszczew) została objęta obszarem wymienionym w części I załącznika do decyzji wykonawczej Komisji (UE) z dnia 9 października 2014 r. w grudniu 2019 r. Kolejne gminy bądź ich części zostawały objęte poszczególnymi obszarami w 2020 r. (gminy Przytoczna, Skwierzyna).

W 2020 r. na obszarach wymienionych w cz. I, II lub III załącznika do decyzji 2014/709/UE kontrolą przestrzegania wymogów w zakresie bioasekuracji objęto 66 spośród 67 gospodarstw utrzymujących świnię. Łącznie wydano 25 decyzji administracyjnych w przedmiocie usunięcia uchybień (art. 48b ust. 1 pkt 1 uozz) oraz trzy decyzje administracyjne w przedmiocie zabicia lub uboju świń i zakazu ich utrzymywania (art. 48b ust. 1 pkt 2 i ust 3 uozz). W 2020 r. przeprowadzono również 31 dodatkowych kontroli gospodarstw, w których wcześniej zostały stwierdzone uchybienia w zakresie bioasekuracji.

W 2021 r. na obszarach wymienionych w cz. I, II lub III załącznika do decyzji 2014/709/UE przeprowadzono kontrole bioasekuracji we wszystkich 94 gospodarstwach utrzymujących świnię (w 16 gospodarstwach nie utrzymywano świń, co zostało potwierdzone przez Inspektorat), w wyniku których nieprawidłowości stwierdzono w 76 gospodarstwach. W 53 gospodarstwach (tj. 69,7% gospodarstw, w których stwierdzono uchybienia) przeprowadzono kontrole sprawdzające. W wyniku powyższego PLW wydał 33 decyzje administracyjne w przedmiocie usunięcia uchybień, tj. na podstawie art. 48b ust. 1 pkt 1 uozz oraz pięć decyzji administracyjnych w przedmiocie zabicia lub uboju świń i zakazu ich utrzymywania, tj. na podstawie art. 48b ust. 1 pkt 2 i ust 3 uozz (163 szt. świń w pięciu gospodarstwach).

Ponadto na podstawie analizy 60 wybranych do badania kontroli bioasekuracji przeprowadzonych w latach 2020-2021 w gospodarstwach utrzymujących świnię, w wyniku których Inspekcja Weterynaryjna stwierdziła nieprawidłowości, ustalono w szczególności, że:

- w 53 przypadkach po twierdzeniu uchybień w zakresie bioasekuracji, przeprowadzono dodatkową kontrolę;
- w 45 przypadkach dodatkową kontrolę bioasekuracji w powyższym zakresie przeprowadzono w terminie dwóch miesięcy od pierwszej kontroli bioasekuracji; natomiast w 15 przypadkach (tj. w 25% ogółu spraw objętych analizą) dodatkową kontrolę bioasekuracji przeprowadzono dopiero po upływie od 103 do 215 dni od pierwszej kontroli bioasekuracji.

Odnosząc się do kwestii przeprowadzania dodatkowych kontroli po upływie ponad stu dni od dnia pierwszej kontroli bioasekuracji, PLW M. Matysek wyjaśniła, że powyższy stan był spowodowany, podobnie jak w przypadku nieprzeprowadzenia dodatkowych kontroli bioasekuracji, brakami kadrowymi, zwiększonym obciążeniem zadaniami związanymi ze zwalczaniem epizootii grypy ptaków oraz ASF w powiecie międzyrzeckim, a także zaangażowaniem pracowników Inspektoratu w zwalczanie tych chorób na terenie innych powiatów województwa lubuskiego, a także ograniczeniami wynikającymi z pandemią COVID-19; plan zatrudnienia w Inspektoracie zarówno na rok 2020, jak i 2021 wynosił jedenaście etatów; tymczasem średnioroczne zatrudnienie w ww. latach w przeliczeniu na etat wyniosło odpowiednio 6,10 oraz 6,33 (w tym 3 etaty obsługi administracyjnej).

(akta kontroli str. 131-151)

Najczęściej stwierdzanymi nieprawidłowościami w toku kontroli bioasekuracji w gospodarstwach utrzymujących trzodę chlewną były:

- brak mat dezynfekujących w bramach wjazdowych, wejściach do chlewni,
- brak zabezpieczenia ściółki przed dostępem zwierząt dzikich i domowych,
- brak zabezpieczenia paszy,
- brak wdrożenia programu monitorowania i zwalczania gryzoni lub nieprawidłowa realizacja tego programu,
- brak zapewnienia zabezpieczenia pomieszczeń dla świń przed dostępem gryzoni, zwierząt domowych i dzikich,
- brak bieżącej dezynfekcji sprzętu używanego przy obsłudze świń,
- brak zapasu środków dezynfekcyjnych,
- brak dokumentowania działań związanych z bioasekuracją.

(akta kontroli str. 141-144)

W następstwie stwierdzonych w toku powyższych kontroli nieprawidłowości wdrażano następujące środki zaradcze: wydawano decyzje administracyjne, przeprowadzono kontrole sprawdzające, nakładano mandaty karne – w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości z zakresu prowadzenia systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt, w protokołach kontroli formułowano polecenia natychmiastowego usunięcia uchybień; wstrzymywano wydawanie zgód na przemieszczenie świń poza strefę III, w której znajdował się powiat międzyrzecki (od 1 grudnia 2020 r.) gospodarstwom które nie spełniały wymogów bioasekuracji.

(akta kontroli str. 9-10, 141-144)

11. Stosownie do art. 11 ust. 1 uozz, PLW prowadził rejestr podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną związaną z utrzymywaniem świń w gospodarstwach, o której mowa w art. 1 pkt 1 lit. a-l, n, p oraz w art. 4 ust. 3 cyt. wyżej ustawy, na obszarze jego właściwości. Przedmiotowy rejestr zawierał dane wynikające z art. 11 ust. 2 uozz oraz § 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 kwietnia 2018 r. w sprawie rejestru podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną na podstawie przepisów o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt¹⁷. Rejestr prowadzony był w formie elektronicznej, według wzoru, który stanowi załącznik do rozporządzenia (§ 3 i 4 tego rozporządzenia).

Według stanu na koniec 2019, 2020 i 2021 r. rejestr obejmował odpowiednio 107, 99 i 67 podmiotów prowadzących gospodarstwa utrzymujące świnię. Stada świń utrzymywane na terenie powiatu międzyrzeckiego ewidencjonowane były również w bazie systemu *Vetlink*.

(akta kontroli str. 68-79)

12. PLW uaktualniał rejestr podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną związaną z utrzymywaniem świń w gospodarstwach po otrzymaniu informacji z ARiMR o stadach świń. Przekazywanie informacji w powyższym zakresie odbywało się na podstawie porozumienia o współpracy Agencji oraz organów Inspekcji Weterynaryjnej, zawartego pomiędzy Prezesem ARiMR a Głównym Lekarzem Weterynarii¹⁸.

(akta kontroli str. 68-79, 115-130)

13. W latach 2019-2021 Powiatowy Lekarz Weterynarii w Międzyrzeczu, w celu zwalczania i przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się afrykańskiego pomoru świń

¹⁷ Dz. U. poz. 818.

¹⁸ Porozumienie zawarte 13 lipca 2017 r., aneksowane 22 listopada 2018 r. Aktualnie obowiązujące porozumienie zostało zawarte 22 stycznia 2021 r. na czas nieokreślony.

w populacji dzika na terenie powiatu międzyrzeckiego, podjął współpracę z niżej wymienionymi organami, służbami i podmiotami:

- ✓ Starostwo Powiatowe w Międzyrzeczu – współpraca w ramach powiatowego zespołu zarządzania kryzysowego powoływanego przez Starostę na wniosek PLW;
- ✓ urzędy gmin i miast powiatu międzyrzeckiego – współpraca polegała przede wszystkim na bieżącej wymianie informacji o aktualnej sytuacji epizootycznej na terenie poszczególnych gmin, rozpowszechnianiu przez urzędy informacji o ASF wśród mieszkańców gmin, kolportażu ulotek informacyjnych otrzymanych z PIW, rozpowszechnianiu wiedzy o ASF poprzez zamieszczenie informacji dotyczących epizootii na stronach internetowych, pomocy przy przeszukiwaniach padłych zwierząt z udziałem wojska poprzez udostępnianie sal wiejskich, leśniczówek, domków łowieckich, oznakowaniu terenu (oznakowanie stref wynikających z rozporządzeń Wojewody Lubuskiego lub z aktów prawa unijnego);
- ✓ nadleśnictwa Bolewice, Babimost, Międzyrzecz, Międzychód, Karwin, Skwierzyna, Trzciel – współpraca przejawiała się głównie w pomocy w organizowaniu i uczestnictwie w przeszukiwaniach lasów z udziałem wojska (jako gospodarz terenu pracownicy nadleśnictw przygotowywali mapy, zapewniali udział leśników – przewodników), zgłaszaniu padłych dzików znalezionych w trakcie wykonywania obowiązków służbowych (większość zgłoszeń o padłych zwierzętach pochodziła od pracowników nadleśnictw) oraz bieżącej wymianie informacji na temat aktualnej sytuacji epizootycznej; nadleśnictwa posiadające OHZ – współpraca w zakresie badania odstrzelonych dzików w kierunku ASF;
- ✓ Polski Związek Łowiecki, koła łowieckie dzierżawiące obwody łowieckie na terenie powiatu międzyrzeckiego – realizacja odstrzałów sanitarnych i polowań oraz rozliczeniu wykonanych odstrzałów, udział myśliwych w pobieraniu prób do badań laboratoryjnych (po odbyciu stosownych szkoleń przeprowadzonych przez PLW), zabezpieczenie przetrzymywania tusz dzików w wyznaczonych miejscach (chłodnie), zgłaszaniu przez myśliwych informacji o padłych dzikach (w znacząco mniejszym stopniu niż od pracowników nadleśnictw), udział w przeszukiwaniach, prowadzeniu wspólnych kontroli z PZŁ punktów przechowywania tusz, przekazywaniu przez PZŁ i nadleśnictwa danych będących podstawą do ustalania limitów odstrzału sanitarnego;
- ✓ Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Międzyrzeczu – współpraca polegała przede wszystkim na kontrolach targowisk pod kątem nielegalnego obrotu mięsem dzików i świń;
- ✓ Policja – współpraca dotyczyła zgłoszeń do PIW przypadków padłych dzików (głównie w wyniku wypadków komunikacyjnych), zabezpieczenia terenu w przypadku stwierdzenia ogniska ASF w stadzie świń na terenie powiatu (od momentu stwierdzenia ogniska do momentu przeprowadzenia dezynfekcji wstępnej) oraz konwojowania transportu zabitych świń do zakładu utylizacyjnego; ponadto funkcjonariusze Policji, podczas rutynowych czynności służbowych, zwracali uwagę na nielegalne transporty mięsa i zwierząt;
- ✓ współpraca z podmiotami związanymi z utylizacją zwierząt i dezynfekcją;
- ✓ Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku Filia w Międzyrzeczu – współpraca polegała na pośredniczeniu w akcji informacyjnej wśród rolników, a także organizacji szkoleń adresowanych do rolników, myśliwych oraz hodowców zwierząt gospodarskich;
- ✓ zarządy dróg powiatowych, wojewódzkich oraz Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad – współpraca polegała na zgłaszaniu do PIW przypadków

padłych dzików pozostających w pasie drogowym (głównie w wyniku wypadków komunikacyjnych).

Ponadto w latach 2019-2021 PLW prowadził działalność informacyjną dotyczącą ASF w populacji dzika. Jej adresatami byli przede wszystkim mieszkańcy powiatu międzyrzeckiego, myśliwi oraz hodowcy trzody chlewnej. Działalność informacyjna polegała w szczególności na:

- ✓ kolportażu ulotek wśród mieszkańców powiatu oraz zamieszczaniu na stronach internetowych informacji o ASF, wyznaczonych strefach, zasadach przemieszczania zwierząt w strefach, zasadach bioasekuracji oraz zasadach uboju zwierząt na użytek własny, a także zasadach postępowania w przypadku znalezienia padłego dzika;
- ✓ rozpowszechnianiu wiedzy o ASF za pośrednictwem urzędów gmin wśród myśliwych i hodowców trzody chlewnej;
- ✓ prowadzeniu – we współpracy z LODR w Kalsku Filia w Międzyrzeczu oraz urzędami gmin – szkoleń dla hodowców trzody chlewnej i myśliwych, przede wszystkim w zakresie bioasekuracji;
- ✓ prowadzeniu szkoleń adresowanych do myśliwych dotyczących zasad pobierania próbek do badań laboratoryjnych, zasad bioasekuracji w łowisku, w trakcie polowań, transportu oraz przechowywania tusz dzika;
- ✓ przekazywaniu informacji dotyczących ASF na spotkaniach organizowanych przez koła łowieckie, a także bieżąca wymiana informacji o aktualnej sytuacji epizootycznej w powiecie.

(akta kontroli str. 9-10, 13-16)

Stwierdzona
nieprawidłowość

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Opóźnienia w informowaniu LWLW (art. 42 ust. 8 uozz) oraz sąsiednich powiatowych lekarzy weterynarii (art. 51 ust. 5 pkt 1 lit. a uozz) o stwierdzeniu wystąpienia afrykańskiego pomoru świń na terenie powiatu międzyrzeckiego w przypadku 25 zgłoszeń na ogólną liczbę 124 zgłoszeń (20,2%). W ww. 25 sprawach, przekazanie informacji nastąpiło w czasie od 4 do 28 dni.

Na potrzeby kontroli przyjęto, że przekazanie informacji natychmiast (art. 42 ust. 8 uozz) lub niezwłocznie (art. 51 ust. 5 pkt 1 lit. a uozz) następuje wówczas, gdy od otrzymania potwierdzenia wystąpienia wirusa ASF w badanej próbce do powiadomienia innego organu o tym fakcie mijają nie więcej niż trzy doby.

Zgodnie z wyjaśnieniami PLW M. Matysek przyczynami opóźnień w informowaniu LWLW o stwierdzeniu występowania ASF w badanych próbkach były:

- *pilne, niecierpiące zwłoki inne działania prowadzone w tym czasie przez PLW, np. wynikające ze zwalczania ogniska ASF u świń, ognisk HPAI u drobiu,*
- *konieczność zweryfikowania lokalizacji miejsca odstrzału dzika dodatniego – zdarzało się często, że myśliwi podawali w dokumentacji dochodzenia epizootycznego lokalizację tego miejsca według innych programów, np. funkcjonującego w Lasach Państwowych lub innego programu niż funkcjonujący w Inspekcji Weterynaryjnej; w związku z powyższym zachodziła niejednokrotnie konieczność wizyty osobistej myśliwego w PIW, by na mapie wskazał miejsce odstrzału, by można było ustalić współrzędne dla miejsca odstrzału wg lokalizacji wymaganej przez IW; ze względu na pracę lub miejsce zamieszkania nie zawsze było to możliwe w krótkim czasie po otrzymaniu wyniku badań.*

(akta kontroli str. 11-17)

2. Zaciągnięcie, wbrew art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹⁹ (dalej: *ufp*), zobowiązań w wysokości nie mniejszej niż 326 484,98 zł, pomimo braku zabezpieczenia odpowiednich środków w planie finansowym PIW.

Stosownie do art. 46 ust. 1 *ufp*, jednostki sektora finansów publicznych mogą zaciągać zobowiązania do sfinansowania w danym roku do wysokości wynikającej z planu wydatków lub kosztów jednostki, pomniejszonej o wydatki na wynagrodzenia i uposażenia, składki na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy, inne składki i opłaty obligacyjne oraz płatności wynikające z zobowiązań zaciągniętych w latach poprzednich, z zastrzeżeniem art. 136 ust. 4 i art. 153 tej ustawy.

Mając na uwadze związane ze zwalczaniem i przeciwdziałaniem ASF kwoty i daty wynikające z umów, decyzji i innych postanowień, których wykonanie powoduje konieczność dokonania wydatków budżetowych w roku bieżącym²⁰ oraz wysokość środków o jakie na ten cel był zwiększany plan finansowy Inspektoratu w rozdz. 01022 i daty dokonania jego zmian, PLW zaciągnął w:

- 2020 r. zobowiązanie co najmniej w wysokości 243 127,66 zł, pomimo braku zabezpieczenia środków na ten cel w planie finansowym PIW; i tak, w sierpniu 2020 r. zobowiązania zaciągnięte z przeznaczeniem na zwalczanie i przeciwdziałanie ASF przewyższyły plan finansowy jednostki o 85 161,13 zł (rozdz. 01022, § 4300 *Zakup usług pozostałych*), natomiast w październiku 2020 r. zaciągnięte zobowiązania były wyższe od limitu wydatków założonego w planie o 157 966,53 zł (rozdz. 01022, § 4300);
- 2021 r. zobowiązanie co najmniej w wysokości 83 357,32 zł, pomimo braku zabezpieczenia środków na ten cel w planie finansowym PIW, tj. w lutym 2021r. zobowiązania zaciągnięte z przeznaczeniem na zwalczanie i przeciwdziałanie ASF przewyższyły plan finansowy jednostki o 83 357,32 zł (rozdz. 01022, § 4300).

Jak wyjaśniła M. Matysek, PLW zaciągnął zobowiązania w ww. kwocie (...) *ponieważ było to niezbędne do zapewnienia ciągłości i skuteczności wszystkich wymaganych i niezbędnych działań mających na celu zminimalizowanie ryzyka wystąpienia ognisk ASF u świń oraz dla ograniczenia rozprzestrzeniania się ASF w populacji dzików, a także ograniczenia skutków ewentualnego wystąpienia ASF w gospodarstwach utrzymujących świnie oraz w sektorze dziczyzny.*

W ocenie PLW nie było możliwe dokładne oszacowanie potrzeb finansowych na zwalczanie ASF w 2020 i 2021 r., ponieważ w szczególności:

- ASF w woj. lubuskim pojawił się stosunkowo późno, tj. w listopadzie 2019 r., w południowej części województwa; okres zwalczania był stąd zbyt krótki do czynienia porównań, przewidywania powtarzalności i odmienności sytuacji, skali problemów w poszczególnych powiatach;
- sytuacja powiatu międzyrzeckiego w zakresie sektora trzody chlewnej jest inna niż w pozostałych powiatach woj. lubuskiego z racji funkcjonowania piętnastu ferm świń, stacji produkcji nasienia knurów oraz dużej liczby pozostałych gospodarstw;
- nie można było dokładnie przewidzieć kosztów zwalczania ognisk ASF u świń, działań w strefach, ponieważ w poszczególnych gminach jest różne

¹⁹ Dz. U. z 2021 r. poz. 305, ze zm.

²⁰ Kwoty wynikające z poszczególnych paragrafów kolumny "Zaangażowanie" sprawozdania z wykonania planu wydatków budżetu państwa Rb-28.

- zagęszczenie gospodarstw z trzodą, w tym ferm, oraz różna jest wielkość pogłowia świń, a tym samym różna skala problemów w poszczególnych gminach powiatu międzyrzeckiego;
- były znane potrzeby w zakresie środków finansowych wypłacanych kołom łowieckim i OHZ za dziki odstrzelone na podstawie zarządzanych odstrzałów sanitarnych, ale można było przyjąć tylko szacunkowe koszty dzików odstrzelonych w ramach polowań planowych i dzików padłych; na etapie planowania nie było wiadome, w jakim stopniu zarządzony odstrzał sanitarny zostanie zrealizowany, jakie będzie zaangażowanie kół łowieckich, nadleśnictw w zwalczanie ASF;
 - podobnie, nie można było dokładnie zaplanować kosztów badań laboratoryjnych w kierunku ASF dzików odstrzelonych sanitarnie, planowo i dzików padłych, ponieważ obserwowano wyraźne spowolnienie szerzenia się ASF w powiecie w 2020 r. i pierwszej połowie 2021 r.; to skutkowało stopniowym poszerzaniem się obszarów objętych ograniczeniami i obowiązkiem badań dzików odstrzelonych, a nie gwałtownym - jak to obserwowano w południowej części województwa;
 - nie było możliwe dokładne zaplanowanie kosztów wynagrodzeń dla wyznaczonych urzędowych lekarzy weterynarii;
 - prawdopodobnie do lipca 2021 r. na taką sytuację epizootyczną w zakresie ASF w powiecie, tj. wolniejszą niż się spodziewano szerzenie epizootii, wpłynęło ograniczenie populacji dzików w ramach odstrzałów sanitarnych zarządzanych w latach wcześniejszych przez powiat, oraz to, że koła łowieckie i nadleśnictwa po wystąpieniu ASF na południu województwa znacznie nasiliły odstrzał dzików w ramach polowań planowych i odstrzału sanitarnego; ponadto w szkolenia, kontrole, przekazywanie informacji do gospodarstw spowodowały, że gospodarstwa w sposób świadomy dbały o zapewnienie bioasekuracji.

Ponadto PLW M. Mastyszek wyjaśniła: *ASF jest wysoce zaraźliwą, szybko szerzącą się chorobą zakaźną zwierząt, podlegającą obowiązkowi zwalczania, prowadzącą do ogromnych strat dla hodowców świń, całego sektora trzody chlewnej i dziczyzny. Prowadzi do dużych strat dla gospodarki narodowej z racji dużych kosztów zapobiegania i zwalczania ASF, ograniczeń w eksporcie, przemieszczaniu świń, spadku opłacalności utrzymywania świń i likwidowania hodowli świń. Dlatego PLW zgodnie z ustawą o ochronie zdrowia zwierząt i zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt ma obowiązek natychmiast podejmować działania w celu zwalczania, w tym zapobiegania ASF, nawet nie mając środków finansowych zabezpieczonych w planie finansowym. Wystąpienie choroby zakaźnej zwalczanej z urzędu, w tym ASF w populacji świń i dzików, jest zaliczane do zdarzeń losowych – zgodnie z art. 27 ustawy o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych, nie dochodzi się odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych w przypadku działania lub zaniechania podjętego wyłącznie w celu ograniczenia skutków zdarzenia losowego, tj. zdarzenia wywołanego przez czynniki zewnętrzne, którego nie można przewidzieć z pewnością, w szczególności zagrażające bezpośrednio życiu lub zdrowiu ludzi lub grożące powstaniem szkody niewspółmiernie większej niż spowodowanej działaniem lub zaniechaniem naruszającym dyscyplinę finansów publicznych. Ponadto, z racji posiadanego doświadczenia w zwalczaniu ASF w powiecie nowosolskim oraz grypy ptaków w powiecie międzyrzeckim i gorzowskim, PLW miał przekonanie, że niezbędne środki finansowe będą przekazane do Inspektoratu zgodnie ze składanymi zapotrzebowaniami.*

3. Nieprzeprowadzenie kontroli bioasekuracji w jednym gospodarstwie w 2020 r. oraz dodatkowych kontroli w tym zakresie w przypadku stwierdzenia niewykonania poszczególnych nakazów i zakazów w siedmiu gospodarstwach (w czterech gospodarstwach w 2020 r. i w trzech gospodarstwach w 2021 r.) spośród 60 objętych badaniem, wbrew postanowieniom *programów*.

Jak wynika z wyjaśnień PLW M. Matysek: *w 2020 r. nie objęto jednego gospodarstwa utrzymującego świnie (z przeznaczeniem na potrzeby własne) z powodu braków kadrowych, ograniczeń związanych z epidemią COVID-19, w tym czasowym wstrzymaniem kontroli przez Głównego Lekarza Weterynarii i dużej skali zagrożenia COVID-19 w powiecie międzyrzeckim, licznych innych pilnych i ważnych obowiązków, trudności z zastaniem właściciela w gospodarstwie.*

Natomiast wśród przyczyn braku przeprowadzenia siedmiu dodatkowych kontroli bioasekuracji znalazły się przede wszystkim:

- niedobory kadrowe, w tym wakaty na stanowiskach lekarzy weterynarii;
- zwiększone obciążenie zadaniami z racji zwalczania ASF u świń (między innymi pobieranie prób do badań w kierunku ASF, przyjmowanie zgłoszeń przemieszczeń świń, organizacja przekazania padłych dzików do utylizacji, plombowanie i odpłombowywanie chłodni, organizacja i uczestniczenie w przeszukiwaniach terenu w celu poszukiwania padłych dzików, ich badania i przekazania do utylizacji, duże obciążenie pracą biurową, tj. sporządzanie sprawozdań, weryfikacja i analiza dokumentacji otrzymywanej z kół łowieckich i OHZ dołączonej do faktur za dziki odstrzelone sanitarnie i planowo;
- w latach 2020-2021 PLW M. Matysek pełniła niezależnie obowiązki zastępcy Powiatowego Lekarza Weterynarii w Nowej Soli (tamtejszy Inspektorat także od wielu lat boryka się z brakami kadrowymi);
- PLW od marca 2020 r. musiała priorytetowo potraktować działania związane ze zwalczaniem ASF w największym w Polsce ognisku ASF w Niodoradzu, wyznaczeniem w powiecie międzyrzeckim tzw. strefy niebieskiej jesienią 2020 r., zwalczaniem od marca 2021 r. ognisk HPAI w trzech fermach drobiu w powiecie nowosolskim, a następnie działania w strefie zagrożonej w powiecie międzyrzeckim (od ogniska HPAI w powiecie międzychodzkiem), wystąpieniem w powiecie międzyrzeckim ogniska ASF (sierpień 2021 r.) oraz trzech ognisk HPAI (listopad 2021 r.); ww. ogniska HPAI i ASF wymagały zaangażowania i ogromu pracy wszystkich pracowników Inspektoratu, dzięki czemu nie doszło do wystąpienia nowych ognisk tych chorób; ponadto w tych latach PLW brała udział w prowadzeniu postępowań epizootycznych i kontroli bioasekuracji w gospodarstwach utrzymujących drób i świnie będącymi ogniskami HPAI albo ASF w innych powiatach w ramach *Zespołu ds. dochodzeń epizootycznych*;
- kontroli dodatkowej lub sprawdzającej w okresie epidemii COVID-19 lub konieczności natychmiastowego zaangażowania się w zwalczanie ASF lub HPAI nie przeprowadzano także, jeśli na podstawie innej dokumentacji uzyskano informacje o usunięciu uchybień.

Ponadto PLW M. Matysek wyjaśniła, że część wskazanych gospodarstw, w których nie przeprowadzono dodatkowej kontroli, deklarowały zaprzestanie utrzymywania świń, informowały o usunięciu stwierdzonych uchybień.

4. Powiatowy lekarz weterynarii, wbrew obowiązкови wynikającemu z uozz, nie wydawał decyzji administracyjnych:
- nakazujących usunięcie stwierdzonych uchybień w określonym terminie (art. 48b ust. 1 pkt 1 uozz) albo nakazujących zabicie lub ubój zwierząt określonych gatunków oraz zakazujących utrzymywania w gospodarstwie zwierząt tych gatunków (art. 48b ust. 1 pkt 2 uozz), w przypadku stwierdzenia, że posiadacz zwierząt nie stosował się do nakazów, zakazów lub ograniczeń, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 45 ust. 1, art. 46 ust. 3, art. 47 ust. 1 i 2, art. 48 ust. 2 i 3 oraz art. 48a ust. 3 uozz – w 30 przypadkach spośród 60 objętych badaniem (po 15 przypadków w 2020 i 2021 r.);
 - nakazujących zabicie lub ubój zwierząt określonych gatunków oraz zakazujących utrzymywania w gospodarstwie zwierząt tych gatunków w przypadku gdy podmiot nie zastosował się do nakazu określonego w decyzji, o której mowa w art. 48b ust. 1 pkt 1 (art. 48b ust.1 pkt 3 uozz) – w 17 przypadkach po przeprowadzeniu dodatkowej kontroli sprawdzającej, potwierdzającej nieusunięcie stwierdzonych wcześniej uchybień (przy czym w 15 przypadkach dotyczyło to sytuacji, w których po pierwszej kontroli bioasekuracji również nie wydano decyzji administracyjnej, pomimo stwierdzenia uchybień).

(akta kontroli str. 139-151)

Jak wynika z wyjaśnień PLW M. Matysek, przyczyny braku wydawania decyzji we wskazanych przypadkach są takie same jak przedstawione wyżej przyczyny braku przeprowadzenia kontroli bioasekuracji oraz dodatkowych kontroli w tym zakresie.

Ponadto PLW M. Matysek wyjaśniła, że: *Pomimo braku wydania decyzji po niektórych kontrolach, obserwowałam skuteczność przeprowadzanych kontroli bioasekuracji, na co wpływ miało:*

- wydawanie mandatów karnych przez urzędowych lekarzy weterynarii za uchybienia w zakresie systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- wzrost świadomości wśród rolników wskutek wcześniejszej kilkuletniej akcji szkoleń, bieżących pism informacyjnych oraz rzetelnych kontroli bioasekuracji szczegółowo opisujących uchybienia w sporządzanych protokołach kontroli;
- przeprowadzanie większości kontroli przez doświadczonych urzędowych lekarzy weterynarii spoza województwa, w czasie od rana do wieczora, w składzie dwuosobowym, rzetelnie i bezstronnie oceniającym i opisującym stan faktyczny, przekazującym rolnikom ulotki i informacje o zagrożeniu, podnoszenie w ten sposób świadomości rolników;
- wymiana informacji pomiędzy hodowcami o kontrolach;
- świadomość nieuchronności kolejnych kontroli;
- ryzyko niemożności sprzedaży świń z gospodarstwa poza strefę;
- wiedza, świadomość rolników co do realnego, wysokiego ryzyka wystąpienia ognisk ASF u świń w związku z dużym zalesieniem powiatu, liczną populacją dzików w powiecie, informacjami z PIW do rolników, samorządów, lek.wet. o dużej liczbie ognisk ASF u dzików, ogniskach ASF u świń w powiecie międzyrzeckim i w powiatach sąsiadujących, w kraju i innych krajach, o potencjalnych drogach wprowadzenia wirusa do gospodarstw, zakazach i nakazach wydawanych dla ognisk ASF, problemach dla gospodarstw w strefach;

- świadomość rolników ryzyka odmowy wypłaty odszkodowania w przypadku braku bioasekuracji.

Przeprowadzane kontrole były jednocześnie formą szkolenia dla rolników, dotychczas zachodnia część Polski była w strefie wolnej, pomimo szkoleń większość rolników nie była przygotowana na ogrom zmian wynikających z wystąpienia ASF, wyznaczenia stref i dodatkowych obowiązków, kosztów, spadku opłacalności utrzymywania świń.

Wielu właścicieli gospodarstw (...) po kontrolach przeanalizowało możliwości techniczne, organizacyjne i finansowe sprostania wymogom bioasekuracji, ryzyko wystąpienia ASF u utrzymywanych świń i wynikające z tego skutki i problemy – zgłaszali, że zaprzestają utrzymywania świń. Natomiast większość gospodarstw dużych i średnich zdecydowanych funkcjonować w obszarze występowania ASF nastawiło się na wzmocnienie bioasekuracji, zwracały się o pomoc w identyfikacji możliwych dróg wprowadzenia wirusa do gospodarstwa, ocenie skuteczności wprowadzonej bioasekuracji. Takie tendencje obserwowałam już na przełomie lat 2019/2020, do końca lutego 2022 r.

To, że pomimo dużej presji wirusa w środowisku w powiecie międzyrzeckim (...) w okresie 2020 - luty 2022 nie doszło do nowych ognisk ASF u świń (...) potwierdza, że wskutek wyżej opisanych działań właściciele gospodarstw utrzymujących świnie posiadali wiedzę odnośnie zagrożenia ASF, możliwych dróg wprowadzenia wirusa oraz zasad bioasekuracji zapobiegających ryzyku wystąpienia ASF u świń, problemów i ograniczeń w wyznaczonych strefach. Dzięki temu w sposób świadomy zabezpieczali swoje gospodarstwo, nawet bez wydanej decyzji administracyjnej.

Gospodarstwom pomogła także wysoka świadomość myśliwych, kół łowieckich, nadleśnictw oraz Zarządu Okręgowego PZŁ w Gorzowie Wlkp. – od początku zwalczania ASF w województwie i powiecie wykazali ogromne zaangażowanie w walce z tą chorobą, dzięki czemu znacznie zmniejszono populację dzików wskutek odstrzału sanitarnego i planowego, poprzez przeszukiwania, zgłaszanie padłych dzików, bezzwłoczne pobieranie prób od dzików do badań w kierunku ASF i usuwanie padłych dzików ze środowiska do utylizacji, wykonywano gradzenia, organizowano punkty przetrzymywania tusz dzików. Dobra współpraca (...) pozwoliła w dalszej kolejności przewidywać kierunki rozprzestrzeniania się ASF w powiecie oraz podejmować działania opóźniające szerzenie się ASF w populacji dzików i minimalizujące ryzyko wystąpienia ASF u świń.

(akta kontroli str. 139-151)

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o:

1. Prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania zasad bioasekuracji w gospodarstwach utrzymujących świnie w obszarach objętych zagrożeniami oraz dodatkowych kontroli bioasekuracji w wymiarze wynikającym z programów.
2. Wydawanie decyzji administracyjnych w każdym przypadku stwierdzenia naruszenia zasad bioasekuracji, wskazanym w art. 48b ust.1 oraz ust. 3 uozz.
3. Niezwłoczne informowanie Lubuskiego Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii oraz sąsiednich powiatowych lekarzy weterynarii o wystąpieniu choroby zakaźnej zwierząt.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Zielonej Górze. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 30 dni od dnia otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Zielona Góra, 27 kwietnia 2022 r.

Kontroler

Andrzej Misa
główny specjalista kontroli
państwowej

.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Zielonej Górze
p.o. Dyrektor
Andrzej Aleksandrowicz

.....
podpis